

УДК 811.112.2 = 811.124] : 34

ВПЛИВ ЛАТИНИ НА НІМЕЦЬКУ ФАХОВУ МОВУ ПРАВА

Лепухова Н.І.

У статті аналізується вплив латинської мови на формування і розвиток німецької мови права, починаючи з IV ст. і до наших днів, наводяться приклади запозичень з латинської мови, що найчастіше вживаються в юридичних документах сучасної Німеччини.

***Ключові слова:** латинська мова, латинські запозичення, німецька мова права, юридична латина, мова загального права, мова звичаєвого права.*

В статье анализируется влияние латинского языка на формирование и развитие немецкого языка права, начиная с IV в. и до наших дней, приводятся примеры заимствований из латинского языка, чаще всего употребляемые в юридических документах современной Германии.

***Ключевые слова:** латинский язык, латинские заимствования, немецкий язык права, юридическая латынь, язык общего права, язык обычного права.*

The article deals with the problem of the influence of Latin on the formation and development of German law language from the IV century till the present day and gives some examples of borrowings from the Latin language, often used in legal documents of modern Germany.

***Key words:** Latin language, Latin borrowings, German law language, legal Latin, language of common law.*

Кожна мова є динамічною системою, яка постійно розвивається, змінюється, збагачується, контактуючи з іншими мовами. Німецька мова у процесі свого історичного розвитку зазнала значного впливу латинської мови, оскільки латина в епоху середньовіччя та Відродження була в Європі мовою медицини, католицької церкви, науки. Особливо важливе місце займали і займають досі латинські запозичення в німецькій фаховій мові права.

Місце латинської мови у правовій системі Німеччини, латинські запозичення в німецькій фаховій мові права є предметом досліджень таких зарубіжних учених: Рольфа Лібервірта, Мехтільда Хаберманна, Анни Коркель, Йоганнеса Мюллер-Лансе, Рут Шмідт-Віганд, Вернера Беша, Петера Поленца, Конні Вінхольд та інших. Дослідженням запозичень з латинської мови у німецькій мові права займалися також і такі вітчизняні дослідники та лінгвісти: Л.Р.Насонова, О.Ю.Мусорін, С.В.Кійко, О.А.Шаблій, І.І.Вакулик тощо.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю простеження історичного впливу латинської мови на німецьку, обґрунтування етапів проникнення, форм існування та збереження латинізмів у німецькій фаховій мові права.

Мета даної статті – проаналізувати вплив латини на становлення і розвиток німецької фахової мови

права. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: розглянути основні етапи виникнення та розвитку німецької фахової мови права, проаналізувати вплив латинської мови на кожному з цих етапів, визначити роль латини в мові права сучасної Німеччини.

Виникнення та розвиток німецької фахової мови права історично поділяють на чотири етапи:

- **перший етап** – IV–VI ст. (епоха великого переселення народів) – поч. XIII ст.;
- **другий етап** – XIII–XIV ст.;
- **третій етап** – XIV ст. – поч. XVI ст.;
- **четвертий етап** – XVI–XVIII ст. [3, с. 17].

Розглянемо детальніше кожен з наведених вище етапів розвитку німецької фахової мови права з точки зору впливу на неї латинської мови.

Перший етап. Після занепаду Римської імперії, між V та IX ст., латинська мова використовувалася германськими народами як офіційна мова для письмової фіксації їхніх прав, що мали своєю основою звичаї і традиції, представлені в усному мовленні германськими мовами. Такий вибір зумовив уже в епоху раннього середньовіччя перший значний контакт між латиною та германськими мовами, що призвів, у першу чергу, до масштабної латинізації правових понять та висловів останніх. Проте з іншого боку, з точки зору юридичної історіографії,

саме в цей час було закладено першооснови німецької мови права. Ці події дали поштовх для створення перших письмових документальних пам'яток, створених германською мовою (написана в VI ст. латинською мовою салічна правда франків, яка була перекладена старовірхньонімецькою мовою в IX ст., Страсбурзька клятва 842 р.) [7, с. 2311].

Таким чином, протягом короткого часу латинська мова стала в Німеччині мовою загального права, на відміну від більшості європейських областей, де така тенденція простежується лише у XI–XII ст.

Другий етап. Порівняно з іншими європейськими правовими традиціями рецепція римського права на території Німеччини відбувалася з деяким запізненням. В основному, говорять про “ранню рецепцію” – протягом XIII ст. – і “справжню рецепцію” – у XIV–XV ст. [6, с. 15]. Починаючи з XIII ст. відбувається помітне збільшення використання німецької мови при укладанні юридичних документів і створенні збірників законів. Протягом цього періоду виникли перші збірники звичаєвого права, написані народною мовою: “Саксонське зеркало” і “Швабське зеркало”. “Майнцькі угоди” 1235 р. кайзера Фрідріха Другого, опубліковані латиною, а пізніше і народною мовою, є символічним моментом для введення німецької мови права. На цей час припадає введення народної мови спочатку до канцелярії кайзера, а потім і до канцелярій окремих князівств, що приведе до виокремлення власного “канцелярського стилю”.

Третій етап. Починаючи з XIV ст. латина і німецька мова діють як офіційні мови права. Така білінгвальність у мові права зберігається до XVIII ст. не тільки в кайзерській Німеччині, а й у всій Європі.

Четвертий етап. Протягом XVI і XVII ст. використання латинської мови у мові права послаблюється, натомість використовується народна мова з метою донести зміст норм права до широкого загалу. Передусім це стосується використання німецької мови у законодавстві та окремих галузях права, таких як кримінальне право, звичаєве право (феодалне право, торговельне право). У XVI ст. латинська мова перестала бути мовою судочинства Німеччини, з’являються численні переклади та видання римського права німецькою мовою, що включають у себе багато латинських запозичень, які й досі вживаються у німецькій мові права [2, с. 58–60].

Стосовно понятійної точності німецька мова права у XVI ст. була далекою від латинської мови і непристосованою для викладу права і його вивчення, тому до кін. XVII ст. користувалися виключно латинською мовою в університетах на правових факультетах та використовували її у політично-правовій літературі. Цей період характеризується обміном поняттями між юридичною латиною та німецькою мовою права. З одного боку, німецька мова права запозичувала чимало понять з латин-

ської мови, а з іншого, юридична латина вбирала в себе поняття з народної мови. Латинська мова права, підґрунтям якої була класична латинська мова, залишалася живою мовою права у Німеччині, створювала нові правові поняття і розвивалася до XVIII ст. [2, с. 76–80].

Сьогодні юридичну латину називають “улюбленим фольклором” юристів [1, с. 172]. У юридичних документах сьогодення Німеччини вирази латиною зустрічаються нечасто, проте для студентів юридичних вишів і факультетів видаються збірки латинських виразів, що виражають правові поняття, закріплені у законах ФРН [5].

Конні Вінхольд у своєму дослідженні впливу латинських запозичень на німецьку мову права говорить про існування у німецькій фаховій мові права парних лексичних форм, що відображають одне правове поняття, наприклад, *Consens – Wille, Verwaltung – Administration, Intention – Meinung, Occasion – Gelegenheit, Fundamend – Grundfeste* [3, с. 12].

Йоганнес Мюллер-Лансе зауважує, що з латини були запозичені не лише окремі слова, а й цілі правові принципи. Він наводить деякі найбільш уживані на сьогодні у правовій системі Німеччини латинські вирази [4, с. 243]. Наведемо їх із перекладом німецькою та українською мовами: *audatur et altera pars* – “auch die andere Seite soll gehört werden” – має бути вислухана також інша сторона; *in dubio pro reo* – “im Zweifel für den Angeklagten” – при сумніві на користь обвинуваченого; *de iure* – “vom Recht her” – з точки зору права; *de lege* – “vom Gesetz her” – з точки зору закону; *de facto* – “vom tatsächlichen Sachverhalt her” – судячи з фактів; *ius ex non scripto* – “ungeschriebenes Recht” – неписане право; *pacta sunt servanda* – “Verträge sind einzuhalten” – необхідно дотримуватися угод; *quat erat demonstrandum* – “was zu beweisen war” – що потрібно було довести; *sine ira et studio* – “ohne Zorn und Eifer” – без власного інтересу, прозоро, нейтрально, неупереджено.

Таким чином, провівши дослідження впливу латинської мови на становлення і розвиток німецької фахової мови права, ми можемо зробити висновок, що латинська мова відіграла величезну роль у розвитку німецької мови права, починаючи з IV і до XVIII ст., оскільки вона була мовою науки, католицької церкви, медицини у всій Європі і офіційною мовою права у Німеччині. З латинської мови у німецьку мову права було запозичено багато слів, що позначають правові поняття, латинських виразів, а також цілих принципів права, що трансформувалися і знайшли своє відображення у законах і нормативно-правових актах ФРН.

Перспективою подальших досліджень у цій сфері є, на нашу думку, систематизація запозичень з латинської мови за галузями права, а також за морфологічними, семантичними та стилістичними ознаками.

Література

1. Насонова Л. Р. Язык права в Германии, его семантические особенности и взаимосвязь с общенародным немецким языком / Л. Р. Насонова // Вестник МГОУ. Серия "Лингвистика". – 2011.– № 1. – С. 172–178.
2. Adomeit K. Civis Romanus / K. Adomeit – Latein für Jurastudenten. 3. Aufl. – Berlin, 2002. – 94S.
3. Conny Wienhold. Einfluss der lateinischen Lehn- und Fremdwörter auf die deutsche Rechtssprache. 1. Auflage. – Norderstedt : GRTN Verlag, 2009. – 21S.
4. Johannes Müller-Lane. Latein für Romanisten: ein Lehr- und Arbeitsbuch / Johannes Müller-Lane. – Tübingen : Narr Francke Attempo Verlag, 2006. – 288 S.
5. Lateinische Rechtsbegriffe. Fachschaft Jura. – Göttingen, 2008. – <http://fachschaft-jura.eu>.
6. Peter von Polenz. Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart: Einführung, Grundbegriffe, 14. bis 16. Jahrhundert. – Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2000. – 385 S.
7. Schmidt-Wiegand R. Die Epoche des Althochdeutschen in ihrer Bedeutung für die Geschichte der deutschen Rechtssprache / R. Schmidt-Wiegand // Sprachgeschichte. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. – Berlin \$ New York : Walter de Gruyter, 1998. – С. 2309–2319.